

Surfejant les onades: la cultura en una pandèmia que no s'acaba

Publicat per [Interacció](#) [1] el 31/07/2021 - 11:00

La dita és clara: mai no diguis blat fins que sigui al sac i ben lligat. Però com que això d'ensacar cereals potser ens queda una mica lluny, serà millor que a partir d'ara fem servir una versió actualitzada del refrany: mai no diguis immunitat fins que no estigui tothom vacunat. Ja vèiem la llum al final del túnel. Queien l'estat d'alarma i les mascaretes. Xifres d'infectats, corbes de contagi, índexs de creixement, quedaven ben enrere. Volíem plaça, muntanya i platja. Però l'onada que ha arribat (o potser ha estat un tsunami?) no venia del mar. I ja hi tornem a ser: restriccions, tocs de queda, confinaments. La pandèmia és el conte de mai no acabar. Estem encallats en un cicle infinit d'obertures i tancaments. I què passa amb la cultura? La història és la mateixa. Les publicacions a Interacció del segon trimestre d'enguany segueixen les tendències dels tres primers mesos. Els efectes devastadors de la covid-19 són un dels eixos vertebradors de les notícies i els articles que han donat vida a la comunitat. Però per sort, no ha estat l'únic. Els reptes del sector en el curt, mitjà i llarg termini, com l'equitat en la participació cultural, els Objectius de Desenvolupament Sostenible, el treball en xarxa i la digitalització, s'han vist reflectits a Interacció amb aportacions d'índole diversa.

Interior de l'exposició a la Pahissa del Marquet, un nou espai cultural al Parc Natural

de Sant Llorenç del Munt i l'Obac | Judit Contreras, Diputació de Barcelona

De nou, la situació actual del món de la cultura ha tingut un gran protagonisme a la comunitat. És inevitable. I encara que el mantra pot resultar tediós no hem de deixar de denunciar-ho. La pandèmia sanitària ha provocat una pandèmia cultural. La precarietat del sector ja venia de lluny i el coronavirus ha assestat una estocada pràcticament mortal a treballadors culturals, artistes, creadors i mediadors. En els darrers mesos ho han portat a col·lació els [professionals del circ](#) [2] i [de la dansa](#) [3] en motiu de la celebració del dia de la seva disciplina. És veritat que en el primer trimestre la [població ocupada en el sector cultural](#) [4] va créixer un 5,2%, seguint la tendència de finals d'any, sobretot en el cas de les dones. Però la realitat és que molts professionals de la cultura han de sobreviure amb [ajuts de les administracions](#) [5]. Tal com recorda l'Organització Internacional del Treball, [el sector viu en una paradoxa](#) [6]: els treballadors de la cultura són especialment vulnerables per la fluctuació del

sistema laboral, els ingressos irregulars, l'activitat intermitent o la mobilitat geogràfica, però a la vegada els estats acostumen a protegir-los menys. Casa nostra no és una excepció i per això es reclamen des de fa temps mesures com [l'estatut de l'artista](#) [7]. Per això la mateixa [Comissió de Cultura del Parlament Europeu](#) [8] llança una crida pel desenvolupament i implementació d'un marc europeu que proporcioni un instrument polític per revertir les desigualtats estructurals i garantir els drets de treballadors i artistes. Esperem que no sigui un crit al desert i que Europa realment ens miri (al món de la cultura).

Avui en dia, un dels llits de les UCI saturades l'ocupa el sector cultural. Les indústries culturals i creatives (ICC) eren molt dinàmiques en l'era precovid-19. A escala europea, en el període 2013-2017, havien crescut significativament fins a representar el [5.5% de l'economia global de la Unió Europea](#) [9]. Però el 2020 [van arribar a perdre el 31% del volum de negoci](#) [10] respecte a l'any anterior. Els sectors més vulnerables: les arts escèniques i la música, amb pèrdues del 90% i el 76% respectivament. Per contra, un sector ja havia aconseguit ser immune abans de l'aparició del virus: [els videojocs](#) [11], que han vist com la venda en línia s'enfila pels núvols com [Mario Bros amb ales](#) [12]. Així, s'ha assolit la xifra històrica de 957 milions d'euros de facturació a l'Estat. Mentre uns es jugaven la vida treballant, uns altres treballaven perquè la gent jugués des de casa. En el context català, [un informe tècnic](#) [13] ha xifrat en uns mil milions les pèrdues del sector: el 2019 es van facturar 4.475 M€ i el 2020, 3.387 M€. L'opinió dels experts és unànime: el sector cultural i creatiu (SCC) ha de ser clau en la recuperació de la crisi econòmica que ha provocat la crisi sanitària. Diu [Àngel Mestres](#) [14] que "no hi haurà desenvolupament econòmic sense desenvolupament cultural". Per curar l'estat comatós de la cultura no serveixen les medicines de les farmacèutiques: són urgents les injeccions de les administracions. En aquest sentit, el [Pla Nacional de Recuperació, Transformació i Resiliència](#) [15] del Ministeri de Cultura i Esport vol invertir 325 M€ per revaloritzar la indústria cultural, fent especial èmfasi en la transformació digital i la transició ecològica. L'objectiu no ha de ser tornar a la normalitat sinó que [el SCC es redefineixi](#) [16] perquè la normalitat ja era problemàtica. Més que mai necessitem una nova normalitat cultural amb un sistema sostenible i resilient. I precisament la dependència del sector públic és una de les xacres de la cultura. La inclusió del [mecenatge de competències](#) [17] en la llei de mecenatge espanyola podria permetre assolir certa sostenibilitat.

Contenidors pintats al [Festival NYS Polígon Arts](#) [18] de Castellbisbal | ACN

Més enllà d'indústries i xifres, la participació cultural, un dret fonamental, s'ha vist limitada i reduïda a la mínima expressió. L'estat d'alarma, que ara resulta que era [anticonstitucional](#) [19], des del nostre punt de vista era

sobretot anticultural. Les mesures del Procicat [menystenien i castigaven la cultura](#) [20] amb els tancaments perimetrals i els tocs de queda. De fet, s'han accentuat unes desigualtats en la participació cultural que ja venien de lluny. Tenir accés a la cultura no garanteix que tothom hi accedeixi; factors com el nivell econòmic, la formació, l'origen o el tipus de feina influeixen de manera decisiva en els nivells de participació. Un [estudi del Centre of Cultural Value](#) [21] posa de manifest que les arts finançades amb fons públics estan més compromeses amb les persones blanques, de grups socioeconòmics alts, amb major nivell educatiu i provinents de zones amb un índex menor de pobresa. Així, els col·lectius infrarepresentats en cultura per les administracions han patit més la reducció de la vida cultural en pandèmia. En aquest sentit, l'autor i director teatral Thibaud Croisy ha posat el dit a la nafra i responent les demandes d'obertura dels espais culturals a França ha llançat preguntes incòmodes: [quina cultura volem?](#) [22], quines experiències culturals hem de recuperar? I és que potser, més que l'art o la cultura en si, el que ens interessa és la socialització que impliquen.

Parlant de socialització: un dels reptes de les administracions i les institucions culturals és la [integració del jovent com a agent actiu i vàlid](#) [23]. La dificultat rau en el no reconeixement mutu: uns i altres no parlen del mateix quan es refereixen a la cultura. Un altre col·lectiu que queda sovint exclòs de l'activitat cultural són els migrants. Cantava Lluís Llach que "venim del nord/ venim del sud/ de terra endins/ de mar enllà" i podríem afegir el vers "i en cultura/ no hi podem participar". Per això el [projecte europeu DRIS](#) [24] posa el focus en el diàleg intercultural entre les comunitats migrants i les locals a partir de la cocreació artística i cultural; en la mateixa línia, [una publicació de Jordi Baltà](#) [25] per a [Mediterranean City-to-City Migration](#) [26] (MC2CM) orienta els responsables de les polítiques culturals i urbanes en la inclusió dels migrants en els processos de disseny d'accions. A Barcelona, per garantir el dret a la participació cultural del conjunt de la població, [l'Ajuntament ha impulsat el pla pioner "Fem cultura"](#) [27], fins el 2023, amb nou mesures de govern, cent accions i un pressupost de 68,7 M€.

Un dels espais per antonomàsia de la participació cultural és, precisament, l'espai públic, que amb les restriccions s'ha posat en dubte. I això ha fet que perdés la seva capacitat d'afavorir la [inclusió social amb festivals i actes](#) [28] d'índole diversa, tal com ha estudiat Alba Colombo, que forma part del projecte europeu [Festspace](#) [29]. Els col·lectius que treballen amb la cultura popular han defensat en un manifest que [l'art als carrer i a les places pot ser segur](#) [30] si es gestiona amb intel·ligència; amb les restriccions les entitats han sentit que no se les tractava amb igualtat. Pel que fa a la dansa d'arrel, intrínsecament lligada a la cultura popular, ha rebut un [impuls amb un pla específic](#) [31]. A més, la Fira Mediterrània ha creat [l'Obrador d'arrel](#) [32], un laboratori de creació per donar suport als artistes que treballen l'arrel des d'una vessant contemporània. Un àmbit en el qual també s'ha perdut participació és el de la música en viu, que ha vist com [desapareixien sales de concerts](#) [33] de petit i mitjà format i es [cancel·laven esdeveniments musicals en festes majors](#) [34], el 52% de les quals no es van celebrar el 2020. És clar, això impliqui que es deixa d'invertir un volum important de recursos. Per donar més seguretat als grups, deseparats davant la [caiguda demolidora de l'activitat](#) [35], s'ha consensuat un [nou model de contracte artístic](#) [36] que reconeix la feina prèvia de les actuacions. I per acabar-ho d'adobar, un estudi ha posat sobre la taula les [desigualtats d'una indústria musical](#) [37] dominada per l'*streaming* i en què els compositors han perdut pes i ingressos.

Assistents al Festival Cruïlla, que s'ha celebrat malgrat l'empitjorament de les dades de la pandèmia | Pere Francesch

La participació cultural està íntimament lligada als drets humans i, per tant, als [Objectius de Desenvolupament Sostenible](#) [38] (ODS) de l'Agenda 2030. Henry McGhie considera que [els museus haurien d'incorporar els drets humans](#) [39] en tots els aspectes de la seva feina. Això implica centrar-se en aspectes com l'accessibilitat, que fa temps que és una de les assignatures pendents d'institucions museístiques i de la cultura en general. Per subsanar-ho, [K6 Gestión Cultural](#) [40] i [Elkartu](#) [41] han presentat una [guia inclusiva per a museus](#) [42] que volen obrir-se a tothom. Un altre aspecte fonamental: la lluita contra el canvi climàtic. El medi ambient tindrà un paper central en els pròxims anys en el debat museístic, que afronta el repte de [convertir els museus en plataformes](#) [43] on tot tipus d'agents puguin interactuar. La [Red Española para el Desarrollo Sostenible](#) [44] (REDS) ha publicat una [guia pràctica per integrar els ODS](#) [45] en el món de la cultura i el CoNCA ha fet la seva aportació amb l'estudi de Laura Pando "[Lideratge mediambiental en el sector cultural i creatiu català](#) [46]". Si uns diuen que el museu del futur serà social o no serà, ja podem afirmar que el museu, si no és sostenible, tampoc serà. I no oblidem el paper que pot jugar [el patrimoni en els ODS](#) [47] com a motor i facilitador essencial del desenvolupament sostenible. Més enllà de la cultura, la lluita contra el canvi climàtic ha d'anar de la mà de la lluita contra les desigualtats perquè els sistemes socials provoquen que les comunitats desfavorides siguin més vulnerables al clima, [tal com explica Victoria Platzer](#) [48].

Per poder crear polítiques culturals efectives és imprescindible [la planificació estratègica](#) [49], especialment en un moment de gran incertesa com l'actual. Les [experiències de cinc capitals de la cultura](#) [50] (Berlín, Londres, Nova York, París i Toronto) en el context cultural postpandèmic en són un bon exemple. El CERC té una llarga experiència en assessorar municipis a l'hora de dissenyar la seva acció cultural. Cal tenir en compte que la cultura es caracteritza pel dinamisme i el canvi constant, de manera que les polítiques massa estandaritzades i rígides no són capaces d'adaptar-se. La Generalitat ha aportat el seu granet de sorra amb la publicació d'una [guia que vol facilitar l'elaboració de plans i programes](#) [51] que també posa l'accent en la planificació estratègica i operativa. De nou, Àngel Mestre ens recorda que en els processos de disseny cal detectar els "[agents sotaradar](#) [14]":

col·lectius, entitats, projectes o persones que treballen en un territori i que, per diverses raons, es troben fora de la longitud d'ona de les administracions. La col·laboració entre agents diversos i administracions resulta clau en el context actual i esdevé en si mateixa una estratègia d'innovació. L'aplicació de Business Model Canvas en projectes culturals és una de les idees que van sorgir al [curs que va organitzar el CERC sobre la col·laboració](#) [52]. I aquí emergeix el mantra que fa temps que sentim, no només en el sector cultural: cal teixir aliances.

El robot Pepper fa de guia al MEAM de Barcelona | MEAM

Un altre dels eixos dels articles d'Interacció de principis d'abril ençà ha estat la digitalització. El sector cultural s'ha vist forçat a abocar-s'hi per adaptar-se a la situació sanitària. Molts certàmens en viu, com ara festivals, s'han mantingut a través del format digital i l'experiència [no sempre ha compensat la inversió econòmica necessària](#) [13]. Però per sobreviure l'activitat no ha de cessar per tal de posicionar la marca. Són les normes ferotges del [capitalisme digital](#) [53] en el qual estem atrapats. Per tal de continuar afrontant amb èxit la transició digital, la nova Conselleria de Cultura s'ha reestructurat amb la [creació d'una Direcció General](#) [54] ad hoc que vol modernitzar el sector. I és que la pandèmia ha accelerat la transició cap a la quarta revolució industrial, en què allò físic i allò digital s'imbriquen i es difuminen. La cultura no ha restat al marge d'aquest procés (podem repetir la fórmula "serà digital o no serà"). Un exemple d'èxit és el salt al món digital de les indústries audiovisuals i multimèdies, que s'han enfortit gràcies a les plataformes. L'àmplia oferta de sèries i cinema en *streaming* ha generat una il·lusió d'abundància de continguts; ara bé, [Íngrid Guardiola s'ha encarregat de desmentir el mite](#) [55] remarcant que les empreses busquen les nostres dades i que sovint l'experiència amb aquests serveis és decebedora, precisament, per no saber què triar entre tant contingut. El nostre dia a dia està tan regit per les pantalles que cal analitzar com s'estan incorporant els llenguatges digitals a l'acció cultural dels municipis. [Un estudi del CERC](#) [56] ha llistat deu elements imprescindibles que han d'acompanyar qualsevol estratègia cultural digital. En el cas concret dels museus, [la planificació i l'avaluació de les accions en l'àmbit digital](#) [57] han de permetre millorar l'experiència dels visitants in situ o des de casa, amb continguts emocionalment memorables que els apel·lin i creïn nous relats sobre les col·leccions. En l'àmbit museístic no sempre s'ha aplicat la digitalització amb bon criteri: [els codis QR](#) [58] o [un robot humanoide](#) [59] no poden substituir el [factor humà dels](#)

[mediadors culturals als museus](#) [60].

Hem d'anar amb compte: la tecnologia inclou, però també exclou. La bretxa digital és un dels reptes més candents de la societat actual, que s'ha bolcat a les dades i a Internet. En un món hipertecnològic, les dones i les persones amb menys recursos queden excloses. Per tant, si tendim cap a la societat digital, [hem de procurar que sigui inclusiva](#) [61]. I a la vegada, hem d'estar ben atents a la proliferació de notícies falses a través de les xarxes, tal com ens van advertir els divulgadors científics Valentina Raffio i Michael Catanzaro en [un curs organitzat pel CERC](#) [62]. Les fake news i la desinformació són tan virals com el coronavirus i també causen estralls, ja que polaritzen la societat i generen por i desconfiança. La vacuna? Pensar dues vegades abans de compartir i [consumir continguts de qualitat](#) [63]. De fet, hi ha un gran territori per explorar en les relacions entre art i ciència: ens ho recorden algunes [novetats bibliogràfiques](#) [64] del [Centre d'Informació i Documentació](#) [65] (CIDOC) i les [publicacions del Facebook](#) [66] de la comunitat.

En definitiva, el sector cultural està en una situació delicada. L'embat de la pandèmia l'ha fet trontollar i l'ha empès de manera precipitada a la transformació. Però la cultura és resilient. El seu caràcter dinàmic i fluctuant dificulta la tasca dels responsables de dissenyar polítiques culturals, però a la vegada permet la supervivència d'un sector en crisi permanent. Un sector, a més, que no es conforma amb mirar-se el melic i que afronta els grans reptes de les societats del segle XXI, com l'equitat, el canvi climàtic o la digitalització, tal com han fet palès els continguts publicats a la comunitat al llarg del segon trimestre. La tasca no és senzilla. Si més no, passi el que passi, des d'Interacció us continuarem explicant com s'ho fa la cultura per surfejar les onades, ja siguin la cinquena, la sisena o les que hagin de venir.

Molt bon estiu!

Categories: Article

Etiquetes: governança cultural

Etiquetes: polítiques culturals

- [67]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/07/surfejantonades-t2>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/interaccio>

[2] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/dia-mundial-circ-2021>

[3] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/dia-internacional-dansa>

[4] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/poblacio-cultural-epa-i2021>

[5] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/professionals-cultura-cobrat-ajut>

[6] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/proteccio-social-cultura%20>

[7] <https://conca.gencat.cat/ca/ambits-dactuacio/estatut-de-lartista/>

[8] <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/cult/about>

[9] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/mercat-scc-Europa>

[10] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/reconstruccio-europa-economia-cultura>

[11] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/videojocs-anuari>

[12] <https://www.youtube.com/watch?v=dz5jxwAKE6o&t=49s>

[13] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/informe-IC21>

- [14] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/05/entrevista-angel-mestres>
- [15] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/pla-recuperacio>
- [16] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/sectors-culturals-recuperacio>
- [17] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/mecenatge-competencies>
- [18] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/poligons-industrials-castellbisbal>
- [19] <https://www.ccma.cat/324/un-constitucional-dividit-tomba-el-primer-estat-dalarma-del-govern-de-pedro-sanchez/noticia/3110017/>
- [20] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/cultura-Proccat>
- [21] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/desigualtat-participacio-cultural%20>
- [22] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/parem-maquina-cultural>
- [23] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/article-poliedrica>
- [24] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/projecte-driss>
- [25] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/inclusio-migrants%20>
- [26] <https://www.icmpd.org/our-work/migration-dialogues/mtm-dialogue/city-to-city-mc2cm/>
- [27] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/barcelona-pla-drets-culturals>
- [28] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/festspace>
- [29] <http://festspace.net/>
- [30] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/entitats-cultura-popular-manifest>
- [31] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/pla-impuls-dansa-arrel>
- [32] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/fira-mediterrania-obrador-arrel>
- [33] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/cultura-sales-musica>
- [34] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/estudi-afectacio-econ%C3%B2mica-ARC>
- [35] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/anuario-musica%20%20%20>
- [36] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/nou-model-contracte-artistic>
- [37] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/informe-midia>
- [38] <https://www.diba.cat/web/ods/que-son-els-ods>
- [39] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/museus-drets-humans>
- [40] <https://www.k6gestioncultural.com/>
- [41] <https://elkartu.org/inicio/>
- [42] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/guia-inclusiva-museus>
- [43] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/museus-canvi-climatic>
- [44] <https://reds-sdsn.es/>
- [45] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/museus-canvi-climatic>
- [46] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/lideratge_mediambiental_en_el_sector_cultural_i_creatiu_catala.pdf
- [47] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/ods-patrimoni>
- [48] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/04/29/global-south-bears>
- [49] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/planificacio-estrategica-cultura-pandemia>
- [50] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/capitals-cultura-solucions>
- [51] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/guia-elaboracio-plans-programes>
- [52] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/collaboraci%C3%B3-estrategia-cronica%20>
- [53] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/05/face-abril>
- [54] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/06/departament-cultura-reestructuracio>
- [55] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/espectador-plataformes-digitals>
- [56] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/06/estudi-cultura-pantalles-pandemia>
- [57] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/continguts-digitals-museus-cronica>
- [58] <https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/1979175-poblet-en-hores-baixes.html>
- [59] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/05/robot-pepper>
- [60] <https://laculturasocial.com/la-tecnologia-y-la-mediacion-para-interpretar-el-patrimonio/>
- [61] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/05/cultura-digital-genera>
- [62] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/06/curs-divulgacio-cientifica>
- [63] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/06/entrevista-valentina-raffio-michele-catanzaro>
- [64] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/llibres-abr>
- [65] <https://www.diba.cat/web/cerc/cidoc>
- [66] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/04/face-marc>
- [67] <https://interaccio.diba.cat/node/8700>